

Örgüt ve Strateji: 1965-1980 Arasında Milliyetçi Hareket Partisi

Ali Erken*

Öz: Bu çalışma 1965-1980 arasında Milliyetçi Hareket Partisi ve etrafında oluşan ülkücü kuruluşların yapısal analizini sunar. MHP ve ülkü ocakları çatısı altında organize olan gençlik teşkilatının kendi içinde ve birbirleri arasındaki stratejik ve ideolojik farklılıkları ortaya koymayı amaçlar. Grupların farklı yönelimlerini göstermenin dışında 15 sene zarfında kendi içinde geçirdikleri dönüşümü de yansıtmaya çalışır. 1965-1980 arası dönemde ülkü ocaklı gençlerin ekseriyetinin benimsediği aksiyona dayalı stratejiye karşı, uzun vadeli eğitime önem veren ve siyasi başarıyı önceleyen parti teşkilatı iki farklı fraksiyonu temsil eder. İdeolojik yaklaşım açısından da İslami hassasiyeti daha ağır basmaya başlayan gençlik teşkilatı “ülküçü” kimliği altında parti teşkilatından farklı bir kimlik oluşturmuştur. Bu farklılaşmaların ortaya çıkışında gençlik teşkilatlanmadaki esnek yapılanma ve hareket alanlarındaki serbestiyet Alparslan Türkeş tarafından tolere edilmiştir. Hareketin tek bir çatı altında devam edebilmesinde sosyalist hareket ile şiddetli mücadele, soğuk savaş algısı ve Alparslan Türkeş’in liderlik figürünün etkili olmuştur. Çalışma, dönemin gençlik liderleri ve parti yöneticileri ile yapılan mülakatlar ve biyografik kaynaklara dayanmaktadır. Bu açıdan yakın dönem Türk tarihi çalışmalarında yeni kaynaklara ışık tutar.

Anahtar Kelimeler: MHP, Milliyetçilik, Gençlik, Siyasi Hareketler, Türkiye, İslam.

Abstract: This article presents an in-depth investigation into the organization of the Turkish nationalist movement from 1965 to 1980. The evolution of the nationalist movement proceeded along two complementary but divergent axes: on the one hand, the official party organization, and, on the other, the wider fringes of the nationalist movement. The article aims to demonstrate the tension among the party cadres, where two underlying, but overlapping, divergences were exposed: one was the ideological divide linked to the generational difference between the older, more secular, military-trained leaders, and the younger and more religious university students trained in the party clubhouses, which were called ülkü ocakları (lit. Hearths of Ideal); the other was the strategic difference between those who prioritized electoral success, such as the party board and its local representatives, and those from the ülkü ocakları, who thought that the only way to win the “war” against the socialists was to wipe them out by force. In the face of these tensions, the unifying forces that kept the nationalist activists together were the cult of the leader and the state of war with the socialists.

Keywords: MHP, Nationalism, Youth, Political Movements, Turkey, Islam.

* Öğr. Gör., Dr., Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

İletişim: erkenali1@gmail.com. Adres: Marmara Üniversitesi Rektörlük, Sultanahmet, Fatih, İstanbul.

Atıf©: Erken, A. (2014). Örgüt ve strateji: 1965-1980 arasında Milliyetçi Hareket Partisi. *İnsan & Toplum*, 4(7), 135-163.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12658/human.society.4.7.M0065>

Bu makale Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi-Milliyetçi Hareket Partisinin 1965-1980 yılları arasındaki yapısal evriminin bir analizini sunar. Alparslan Türkeş'in CKMP liderliğine yükseldiği 1965 senesinden 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar geçen sürede CKMP-MHP Türk siyasetinin baş aktörlerinden biri olmuştur. 1980 öncesi Türk siyasi tarihi gerek basında gerek sözlü kültürde canlılığını hâlen korumasına rağmen bugüne kadar CKMP-MHP üzerine çok az sayıda akademik çalışma yapılmıştır ve bu çalışmalarda hareketin aksiyon ve ideoloji yönüne ağırlık verilmiştir (Ağaoğulları, 1987; Bora & Can, 1991; Çalık, 1996; Landau, 1982).¹ Ağaoğulları'nın çalışması MHP'nin iktidara gelmek için güç ve şiddeti organize bir metot olarak kullandığını anlatırken parti ve gençlik hareketi içinde birbiriyle çatışan farklı yönelimleri göz ardı eder (Ağaoğulları, 1987, s. 206). Alan araştırmasına dayanan Mustafa Çalık'ın doktora çalışması ise insanların MHP hareketine katılım sebeplerinin ayrıntılı bir analizini sunar ancak parti yönetimi ve ideologların ülkü ocakları kadroları ile ilişkisine değinmez (Çalık, 1996, s. 131-161). Bazı kolay genellemelerine rağmen Tanıl Bora ve Kemal Can'ın çalışması konu hakkındaki en detaylı analizi içermekte, MHP ve ülkü ocakları içindeki ilişki ağını yansıtan önemli tespitler sunmaktadır (Bora & Can, 2009, s. 71, 77, 84). Ancak bu çalışmada partili ideologlar ile yönetim kurulunun hareket içindeki konumunun üzerinde yeterince durulmamakta ve ortaya konan argümanları destekleyecek somut örnekler verilmemektedir. Bunun dışında, son yıllarda yazılan hatıratlar ve arşiv çalışmaları (Feyizoğlu, 2000; Öznur, 1999; Turhan, 2010) araştırmacılara hareketin içyapısına dair önemli bilgiler sunmaktadır.

Modern Türkiye tarihinin Orta Doğu ve Avrupa tarihi araştırmaları içinde nasıl bir bağlamda çalışılacağı henüz yeterince tartışılmamış bir sorundur. Var olan eserlerin birçoğu tarih disiplini dışında gerçekleştirilmiş, bu çalışmalar modern Türkiye tarihindeki belli temaları Avrupa veya Orta Doğu araştırmaları bünyesindeki sorunsallarla beraber konumlandırma arayışına gitmiştir. MHP ve milliyetçi kuruluşlar üzerine yapılan az sayıda çalışmada, limitli kaynak kullanımına rağmen bu hareketin gerek Avrupa'daki aşırı sağ akımlar gerek de Orta Doğu'daki milliyetçi militer rejimlerle olan benzerliği ön plana çıkarılmıştır (Ağaoğulları, 1987, s. 206; Arıkan, 2002, s. 366-373; Landau, 1982, s. 603; Poulton, 1997, s. 163-165). Ancak böyle bir mukayesenin mümkün olabilmesi için öncelikle seçtiğimiz konunun derinlemesine analizini ortaya koymak gerekir; bu çalışma ileride özelde MHP, genelde modern Türkiye tarihi üzerine yapılacak çalışmalara yol gösterici önemli veriler sunmaktadır.

Bu makalede MHP ve "ülkücü hareket" in homojen bir yapısının olmadığı, kendi içinde stratejik ve ideolojik çeşitlilik içerdiği, bu çeşitliliğin harekete mensup insanların, özellikle de gençlerin hareket içinde daha aktif yer almalarından sonra farklı sosyal, kültürel ve siyasi tercihlere sahip olmalarından kaynaklandığı göstermeye çalışılacaktır. Çalışma metin analizi ve sözlü mülakat yöntemine dayanır; dönemin yayın organları, parti yöneticilerinin ve gençlik liderlerinin konuşmaları, biyografi kitapları ve dönemin parti ile ocak temsilcileriyle yapılan röportajlar çalışmanın kaynaklarını oluşturmaktadır.

1 Konu hakkındaki önemli çalışmalardan olan Burak Arıkan'ın makaleleri (1998, 2002) MHP'nin 1980 sonrası üzerinde durmaktadır.

Milliyetçi Siyaset ve CKMP

27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra kurulan Millî Birlik Komitesinin 38 üyesi arasındaki anlaşmazlık kısa sürede ciddi bir hâl almıştı. Komitede CHP yanlısı subaylardan oluşan grup bir süre daha görev başında kalma yanlısı 14 komite üyesini tutuklattırıp yurt dışına sürgüne gönderdi. İhtilalin önde gelen subaylarından Orhan Kabibay, Alparslan Türkeş ve Orhan Erkanlı 14'ler grubu olarak adlandırılan bu grubun başını çekiyordu. Ne var ki aradan geçen zaman zarfında 14'ler de kendi içinde bütünlük sağlayamadılar ve Türkiye'ye döndükten sonra birbirlerinden bağımsız hareket ettiler. Siyasi parti çalışmalarına girmeye karar veren Alparslan Türkeş, 31 Mart 1965'te 14'lerden 4 arkadaşı ile beraber Cumhuriyet Köylü Millet Partisine katıldı.²

Türkeş henüz genç bir teğmen iken 1944 Türkçülük-Turancılık olaylarında tutuklanmış ve mahkemeye çıkarılmıştı; o günden sonra milliyetçi çevreler ile irtibatını kesmemiş ve siyasi hayatta yer almaya başladıktan sonra temasını sürdürmüştü. Türkeş'in siyasete girmiş olması milliyetçi çevrelerde CKMP'ye olan ilgiyi arttırdı. Ne var ki Türkeş'in parti liderliğine seçildiği 1965 Kongresinden kısa süre sonra, Ekim 1965'te yapılan genel seçimlerde % 2,2 oy alabilen CKMP, AP ve CHP karşısında ciddi bir alternatif olamadı. Parti içinde Türkeş'in yönetimi ele geçirmesine muhalif isimler CKMP'den ayrılmaya başladılar; bu kopmalara karşı Türkeş de emekli askerleri ve 1944'ten beri bağlantısını sürdürdüğü Türkçü çevreleri partiye girmeye teşvik etti.

Kısa zamanda Türkeş ve arkadaşları partinin ideolojik ve stratejik yönünü belirleme çalışmasına girdiler. 14'lerin iki genç subayı Numan Esin ve Muzaffer Özdağ kapsamlı bir parti programı hazırladılar; bu program CKMP'nin milliyetçi çizgide siyaset yapacağını ve ekonomik kalkınmanın birinci gündemleri olacağını anlatan tafsilatlı bir taslak sunmaktaydı (N. Esin, Mülakat, 2011; CKMP, 1965).³ Milliyetçilik çizgisi olarak da kültürel bütünlüğe dayalı seküler milliyetçilik anlayışı benimsenmişti. Diğer taraftan, sandıkta AP ve CHP'nin karşısında sıkışan parti kısa sürede eğitilmiş ve aidiyet duygusu kuvvetli bir kadro yetiştirmeye yöneldi.⁴ Ne var ki eski askerlerden oluşan parti yönetimi için rasyonel bir hedef olarak gözüken bu planın ilerlemesi çok kolay olmadı; bir apartman binasında yapılan eğitim ve seminerlere katılım istenen seviyeye ulaşamadı (Doğan, 2000, s. 5-10; Okuyan, 2010, s. 31). Yine de parti yönetimi bu sıkıntılıların aşılabileceğini düşünüyor ve az da olsa katılımcılara, özellikle de gençlere, seminer vermeye devam ediyordu. Partinin uygulamak istediği siyasi stratejiyi Türkeş şu ifadelerle açıklamıştı:

2 14'lerden Numan Esin, Fazıl Akkoyunlu, Şefik Soyuyüce ve Mustafa Kaplan da kısa süre sonra CKMP'ye katıldılar.

3 Numan Esin, 1960 MBK Üyesi; 1965 CKMP Genel Başkan Yardımcısı.

4 Numan Esin Türkeş'in bir an önce kendi kadrosunu oluşturmayı hedeflediğini, bunun bir sebebinin de ihtilalin ardından kendisinden oluşan beklenti olduğunu ifade eder (Esin, 2005, s. 250-253).

"Biz kendi genç kadromuzu geliştirmeden iktidar olmayı istemiyoruz. Bugün mevcut olan kadromuzla düşündüklerimizin memlekette başarılmasını çok güç görüyoruz. 27 Mayıs'ın birçok sahadaki başarısızlığının sebebi de böyle idealist reformcu sivil bir kadroya sahip olamayışı idi... Millet in sosyal yönden gelişmesi çabuk, hızlı olmaz. Çok yavaş olur... Ama kadrolar teşekkül ettikçe hızlanacaktır ve birdenbire çok hızlanacaktır." (Milliyet, 4-6 Aralık 1969).

Bunlarla beraber, partideki emekli asker sayısının fazlalığı bazı jargonların ve pratiklerin partiye yerleşmesine sebep olmuştu. Mesela parti içindeki üyeler birbirlerine "onbaşım" veya "yüzbaşım" diye hitap ediyorlardı; Türkeş'in lakabı ise "albayım"dı (Akpinar, 2000, s. 25). Partinin gençlik kolları da sokaklarda "komando yürüyüşleri" düzenlemeye başlamıştı; gençler askerî disiplin içinde, tek tip kıyafetle sokaklarda yürüyorlardı (Milliyet, 19 Ocak, 2 Eylül 1969). 1967'den itibaren gençler için kurulmaya başlayan ve basında büyük tartışma yaratan komando kampları da bu kültürü yansıtan bir adım olarak değerlendirilebilir.

Türkeş bu kamplarda gençlerin fiziksel eğitim aldıklarını ve CKMP'nin de -diğer partiler gibi- gençlerle ilgilenebileceğini söylüyordu.⁵ Ancak gençlerin şiddet olaylarına karışmasına dair Türkeş'in yaptığı açıklamalar çelişkiliydi. Bir açıklamasında komandoların karıştığı olayların teşkilata sızan maksatlı kişiler tarafından yapıldığını ve bu kişilerin teşkilattan uzaklaştırıldığını belirtmişti (4-6 Aralık 1969). Bir başka konuşmada komünistlerin dövlüdüğü kabul edip dövlülenlerin ihanet içindeki komünistler olduğunu iddia etmişti:

"Komünistlerin bazılarının dövlüdüğü doğrudur; kimler dövlülmüştür? Türk milletini köleleştirmek isteyenlerin aletleri olanlar, Türk'ün Allah'ına sövenler, tarihiyle alay etmeye yeltenenler dövlülmüştür." (Millî Hareket 32, Şubat 1969).

Mustafa Çalık'ın Gümüşhane özelinde yaptığı alan çalışmasında CKMP-MHP'ye katılanların ekserisinin Türkeş'in asker kişiliği ve milliyetçi gençliğin disiplinli tavırlarından etkilenip partiye girdikleri anlaşılmaktadır (Çalık, 1996, s. 130-136). Bu veriler ışığında, uzun yıllar süren tek parti idaresi neticesi olarak toplumun bir kısmının asker-idareci profiline sıcak baktığı ve Alparslan Türkeş'in asker kimliğinin benimsendiği söylenebilir. Diğer taraftan, Tek Parti Dönemi ve 27 Mayıs sonrası yaşananlardan şikâyetçi olan kitlelerin gerek Türkeş'in kendisinden gerek de partili gençlerin sergilediği tavırdan hoşnut olmadığına iddia etmek mümkündür.

1967 ile 1969 yılları arasında Alparslan Türkeş ve 14'lerden yakın arkadaşı Dündar Taşer teşkilat ve organizasyon bağlamında önemli hamleler yaptılar. CKMP kontrolünde kurulan gençlik örgütü ülkü ocaklarının etkinliği artarken⁶ milliyetçi -muhafazakâr

5 Türkeş bu gençlerin partinin propagandasını yaptıklarını, kurulan kampların çevredeki vatandaşların desteği ile sürdürüldüğünü söylemişti (Milliyet, 4-6 Aralık 1969). bk. AP hükûmetinin 1970'te hazırlattığı MHP raporu: Ülkücü Komando Kampları. (1980).

6 Mesela 1969 seçimleri sonrası Dündar Taşer tüm milliyetçi öğrenci derneklerini ülkü ocakları çatısı altında birleşmeye davet etmişti (Taşer, 1973, s. 232-240).

kesimin itibar ettiği önemli dernekler olan Türkiye Milli Talebe Federasyonu ve Komünizmle Mücadele Derneğinin çekim güçleri azaldı; Türkçü çizginin temsilcisi Nihal Atsız ve ekibinin kontrol ettiği Türkçüler Derneği de eski canlılığını kaybetti. Eğitimli milliyetçilerin toplandığı bir çevre olan Üniversiteliler Kültür Derneği (ÜKD) üyelerinin birçoğu MHP’de aktif olarak çalışmaya başladı (Landau, 1973, s. 203; Öznur, 1999, C. II, s. 44, 82, 97, 106, 127). Partiden biraz uzakta duran milliyetçi akademisyen ve düşünürlerin parti içinde aktif olarak yer almaları istendi.⁷ Türkeş’e hitaben “başbuğ” tabirinin kullanılması da bu zaman dilimi içinde yaygın hâle geldi.⁸

Türkeş ile Taşer’in üzerinde hassasiyetle durdukları ülkü ocaklarının ilk açılış tarihi 1967’nin sonları ile 1968 yılı olmuştur. Ocaklar komando kamplarından farklı olarak üniversite şehirlerinde kuruldu ve üniversiteli gençliğe hitap etti. 1968-1969 yıllarında ülkü ocaklarının hızla çoğalabilmesinin temel sebebi sosyalist öğrenci hareketinin üniversitedeki etkinliği idi. Gerçekten de sol öğrenci hareketi 1960’ın ikinci yarısından itibaren üniversitelerde faaliyetlerini yoğunlaştırmıştı; 1965’te teşekkül eden Fikir Kulüpleri Federasyonu zamanla sosyalist-devrimci çizgiye kaydı ve 1968 kongresinde Millî Demokratik Devrim taraftarları derneğin kontrolünü ele aldı (Feyizoğlu, 2003, s. 126-140). 1969 senesinde FKF’nin ismini Dev-Genç’e çevirmesi ile üniversitedeki bu hareketlilik yeni bir aşamaya girdi. 1969 senesine kadar öğrenci grupları arasındaki rekabet fikir tartışmaları ağırlıklıydı ancak bu seneden itibaren şiddet olayları görülmeye başlandı. Karşılıklı saldırılar sonucunda öğrenci ölümlerinin meydana gelmesi her iki grupta tansiyonu çok yükseltmişti. Başbakan Süleyman Demirel ve ana muhalefet lideri İsmet İnönü hadiselerin üstünde fazla durmamayı tercih ettiler; Alparslan Türkeş ise siyasi söyleminin merkezine ideolojik çatışmayı oturttu ve üniversiteleri gezmeye başladı.⁹

CKMP-MHP liderliğinin bu tavrı olaylar karşısında bir arayış içinde olan muhafazakâr öğrenci kitlesinde Türkeş’e karşı ilgiyi önemli ölçüde arttırdı (A. Çakar¹⁰, Mülakat, 2011; M. S. Çelebi, Mülakat, 2010¹¹).¹² Türkeş ve partililer konuşmalarında basit ama etkili mesaj veriyorlardı; öğrencilerden Rus emperyalizminin uzantısı olan sosyalist harekete karşı mücadele etmelerini ve Türk gençliğinin bunalımda olan ülkeyi kurtaracak birinci

7 Milliyetçi-muhafazakâr camianın önde gelen iki ismi Osman Turan ve Osman Yüksel Serdengeçti’nin AP’den MHP’ye katılmasının parti yönetimindeki beklentiyi arttırdığı söylenebilir.

8 Alparslan Türkeş’in liderlik karizması inşasında 14’lerden arkadaşı Dündar Taşer’in ciddi katkıları olmuştur. Taşer, Türkeş için “Onun yanışı benim doğrudan önce gelir” demiştir (Er, 2007, s. 227-228).

9 Türkeş’in 1969 senesinde ODTÜ’de yaptığı konuşmanın detayları için bk. Devlet (1 Nisan 1969).

10 Ahmet Çakar: 1975 MHP İstanbul Gençlik Kolları Başkanı; MİSK kurucu üyelerinden.

11 Musa Serdar Çelebi: 1977 Eğitimci Grubu üyesi; 1980 Öncesi Avrupa’da milliyetçi organizasyonların kurulmasında etkin rol sahibi.

12 Musa Serdar Çelebi üniversite öğrencisiyken sosyalistler ile ilişki kurmakta zorlandığını ve Türkeş’in verdiği bir konferanstan çok etkilendiğini, kafasındaki sorulara cevap bulduğunu not eder (M. S. Çelebi, Mülakat, 2010).

kuvvet olduğunu anlatıyorlardı (A. Çakar, Mülakat, 2011; Güven, 2006, s. 215-221, 280-292; M. S. Çelebi, Mülakat, 2010; Turhan, 2010, s. 48).

1969 yılında bir başka önemli gelişme daha meydana gelmiştir; Anadolu şehirlerinde lise öğrencilerine ve kırsal nüfusa hitap eden Genç Ülkücüler Teşkilatı (GÜT) kurulmuştur (Dilek, 2007). Bu teşkilatın şube sayısı kısa süre ülkü ocaklarını geçmişti; Genç Ülkücüler Teşkilatının Anadolu'nun muhafazakâr kesimlerinde hızlı şekilde yayılması'nın ülkücü hareketin gelecek yıllardaki kimliğini etkileyecek önemli bir gelişme olduğu söylenebilir. Kırsal kesimdeki dernek aktivitelerinin içeriği farklıydı; yöresel geleneklere uygun şiir geceleri, tiyatrolar, yayla şenlikleri ve mevlitler düzenleniyordu (Öznur, 1999, C. II, s. 206-224). Benimsenen milliyetçi söylemde dinî motifler ağır basmaktaydı; mesela bir Batı Anadolu ilçesi olan Turgutlu'daki GÜT şubesi tarafından basılan bir bildiride şu ifadeler geçiyordu:

"... böyle bir eğitim düzeninde yetişen Türk çocukları kendi millî kültürüne yabancı kalmaktadır. Mevlâna'dan haberi olmayan Türk genci Avrupa'nın Hristiyan felsefesini ezberlemeye mecbur bırakılmaktadır... Bugün milletin dinine, diline, örf ve âdetine, kültürüne, tarihine bağlı bir gençlik yetişmektedir..." (Turhan, 2010, s. 150).

Diğer taraftan, partinin ideolojik ve stratejik eksene oturma sürecinde kopuşlar yaşanmıştı; partiye Türkeş ile birlikte katılan ve idari görevler yüklenen eski MBK üyelerinden beşi partiden ayrıldı. Bu kopuşun temelinde ideolojik olarak seküler milliyetçilikten muhafazakâr milliyetçiliğe kayış vardı; Türkeş'in arkadaşları partinin Atatürk'ün çizdiği rotadan çıkıp sağa kaydığını deklare ettiler ve CKMP'den istifa ettiler (Milliyet, 17 Ekim 1968, 27 Ekim 1968). Buna ilaveten, Türkeş'in eski asker arkadaşları partiye katılmaya başlayan muhafazakâr gençlerle fikrî anlaşmazlıklar yaşamışlardı (Akyol, 2001, s. 27-28; R. Ongun, Mülakat, 2010¹³). Mesela, 1971 senesi ülkü ocağı başkanı Ramiz Ongun Muzaffer Özdağ ile olan tartışmasını şöyle anlatır:

"Parti binasına ilk gidişimde henüz çevreyi tanıımıyordum. Konferansın verildiği toplantı salonuna girdiğimde içeride Batılı tarz giyinmiş bayanları görünce biraz utanmıştım. Semineri veren Özdağ propaganda taktiklerinden bahsediyordu. Ben söz alıp köylerde propaganda yapmak için köyün imamına müracaat edilmesi gerektiğini söyledim; o ise bunun üzerine çok celallenip "Ne işiniz olur onlarla?" deyip beni salondan kovdu. Üzgün bir şekilde dışarıda beklerken oradaki bir ağabey yanıma gelmiş ve bana moral vermişti; "İleride onlar gidecek, siz bu partide kalıcı olacaksınız." demişti." (R. Ongun, Mülakat, 2010)

Türkeş ile Taşer partinin çekim çemberine giren gençlerin ideolojik beklentilerine daha iyi cevap veriyor, onlarla daha sıcak iletişim kurabiliyordu. 14'ler ekibinden parti içinde kalan Muzaffer Özdağ ve Rifat Baykal ile de bağlar yavaş yavaş koparken Dünder Taşer ve Ahmet Er, Türkeş'in yanında duran isimler olmuştu.

13 Ramiz Ongun: 1970 ÜOD Genel Başkanı; 1977 MHP Gençlik Kolları Başkanı.

Son olarak partinin milliyetçi hareketin merkezine yerleşmesi sürecinde beliren en ciddi sorun parti ve gençlik hareketi arasındaki uyum ve koordinasyon sıkıntısıydı. Parti yönetimi sayısı hızla artan ocaklar üzerinde ciddi bir denetim mekanizması kuramamıştı. Yine komando kamplarındaki etkinlikler ve komandoların karıştığı olaylar yönetimi birçok kez sıkıntıda bırakmıştı.¹⁴ Ülkü ocaklarına giden gençler ile parti yönetiminin ilişkileri sınırlıydı;¹⁵ Türkeş ve Taşer organizasyonu kendi kişisel bağlantıları ile taşımayı tercih etmişlerdi ancak ocakların içyapısındaki bağımsızlık 1968 sonrası hızlı gelişen olaylar karşısına partiyi zor durumda bırakır hâle gelmişti (Yıldırım, 2011).

MHP'nin Doğuşu ve Ülkücü Gençlik

Partinin 1969 Kongresi CKMP-MHP'nin ideolojik ve stratejik yönelimi açısından belirleyici olmuştur. Bu kongrede CKMP Milliyetçi Hareket Partisi ismini aldı ve parti amblemi olarak 3 hilali benimsedi. Kongre sürecinde ciddi tartışmalar vuku bulmuştu; Muzaffer Özdağ ve Rifat Baykal ile Atsız çizgisine yakın Türkçüler parti isminin Köylü İşçi Partisi, amblemin de bozkurt olması taraftarıydılar (Öznur, 1999, C. I, s. 180-184). Nitekim partinin amblesinin belirlenmesi kongre sonrası parti yönetim kuruluna devredildi ve yönetim 3 hilalde karar kıldı (Öznur, 1999, C. I, s. 180-184). Yıllar sonra bu konudaki bir söyleşide Türkeş 3 hilalin seçim çalışmalarında çizimi daha kolay olması sebebiyle tercih edildiğini söylemişti (Turgut, 1995, s. 399-400); ancak tabii ki bu kararın başka sebepleri vardı. Türkeş eski arkadaşları ile yolları ayırıp partiyi genç kuşağa teslim etmeye onay vermişti; aynı zamanda ideolojik çizgi daha bariz bir şekilde muhafazakâr milliyetçiliğekaymıştı.¹⁶

Ocaklar ile parti yönetimi arasındaki ilişkiye dair somut örneklerin sayısı fazla değildir. İlk zamanlar gençlerle ilgilenme görevi 14'lerden Muzaffer Özdağ, Numan Esin, Rifat Baykal'a verilmişti; ardından 1968 senesinde bu görevi Sadi Somuncuoğlu üstlenmiştir (Karabacak, 2011, s. 23, 223; S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010).¹⁷ Somuncuoğlu'na göre 1968 itibarıyla gençlik organizasyonu yapısal ve ideolojik olarak oldukça dağınıktı (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010). Yukarıda altını çizdiğimiz gibi parti içerisinde ve ülkü ocakları bünyesinde ideolojik bir homojenlikten bahsetmek zordu. Bu yıllarda parti ve gençlik örgütlerinin henüz resmi yayın organları da yoktu; bildiriler en fonksiyonel

14 bk. Milliyet, (12 Ocak 1969, 4-6 Aralık 1969).

15 Mesela 1971 senesinde Ülkü Ocakları Derneği genel başkanlığı yapan Ramiz Ongun 60'lı yılların sonunda parti teşkilatını bir ziyaretinde partideki işleyişi yeni tanıyor olduğunu anlatır (R. Ongun, Mülakat, 2010).

16 1969 kongresinden sonra partiden uzaklaşan Muzaffer Özdağ ve Rifat Baykal 1971 senesinde MHP'den istifa etmişlerdir.

17 Sadi Somuncuoğlu: 1968 CKMP Gençlik Kolları Başkanı; 1969-1980 MHP Yönetim Kurulu Üyesi; 1977-1980 Milletvekili; 1977-1978 Kabine Üyesi.

propaganda ve indoktrinasyon aracıydı ve parti yönetimi tarafından herhangi bir denetime tabi tutulmuyordu.¹⁸ Nihai olarak ölkü ocakları ve GÜT şubelerinin yayımladığı bildiriler incelendiğinde yerel dinamiklerin ve kişisel yönelimlerin ideolojik tavrı belirlediğini söylemek mümkündür.

Kısaca bahsetmek gerekirse Türkeş'in 1967 senesinden beri empoze etmeye çalıştığı "Dokuz Işık" doktrininin kadroları ideolojik olarak tatmin ettiği söylenemezdi (Akyol, Mülakat, 2010; Er, 2007, s. 223-230; Güven, 2006, s. 319-320).¹⁹ Gençler arasında milliyetçi toplumculuk sloganı revaç bulmuştu;²⁰ milliyetçi gençler bu sloganı kullanarak toplumsal olaylara ve ekonomik adaletsizliğe sosyalistler kadar duyarlı olduklarını iddia edebiliyorlardı (Turhan, 2010, s. 5). İslami motiflerin kullanımı yerel koşullara ve hadiselerle göre değişiklik gösteriyordu; daha net olarak ortaya çıkan vurgular Batı karşıtlığı ve antikomünizmdi.

1969'den itibaren partiye yakın isimler tarafından ufak çaplı bazı yayınlar çıkarılmaya başlandı. Töre ve Ocak dergileri, Millî Hareket ve Devlet gazeteleri bu alanda ilk denemeler oldular; bu yayınlarda ideolojik bir bütünlüğe rastlamak zordu lakin MHP ve ölkücü hareket içindeki fikrî hareketliliği yansıtan önemli yazılar içeriyorlardı. Buna ek olarak Dünder Taşer'in öncülük yaptığı, Ankara'da üniversite öğrencilerine hitap eden "Kübitem" zamanın şartlarına göre etkin bir eğitim program uygulamaktaydı (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010). Somuncuoğlu'nun gençlik örgütlerinin başına geçtiği dönemde milliyetçi organizasyonlar arasında ideolojik bütünlüğün sağlanması amacıyla kitle eğitim programları başlatıldı (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010). Bu eğitim programları çok detaylı bir eğitim içermemekteydi; ölkü sorunları ve Türk milliyetçiliği düşüncesi hakkında genel malumat içeren derslerden oluşuyordu; Alparslan Türkeş de bazı programlara katılıyor ve seminerler veriyordu (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010).²¹ Bu eğitim çalışmalarında muhafazakâr bir milliyetçilik anlayışının öne çıkarıldığı, kültür milliyetçiliğinin etnik milliyetçiliğe oranla daha çok işlendiği söylenebilir.

1969-1971 dönemini gençlik örgütlerinin ön plana çıktığı ilk devir olarak niteleyebiliriz. 1969 seçimlerinde MHP sadece 1 milletvekilliği kazanabilmişti (Alparslan Türkeş-Adana) ve mecliste etkinliği iyice azalmıştı. Bu sonuçtan sonra parti yönetimi dikkatini gençlik örgütüne ve diğer alanlardaki örgütlenmeye verdi; üniversitelerdeki ölkü ocakları Ölkü Ocakları Birliği (ÖOB) adıyla bir çatı altına toplandı (Öznur, 1999, s. 224-225). Ancak ÖOB'nin ilk başkanlarından İbrahim Doğan'ın bir yaralama hadisesinden dolayı

18 Dönem içinde yayımlanan birçok bildirinin listesi için bk. Feyizoğlu, (2000); Turhan, (2010).

19 Taha Akyol: 1973-1979 Dönemi MHP Yönetim Kurulu Üyesi.

20 Aslında bu söylemi parti içinde en sık kullanan isim Muzaffer Özdağ olmuştu, parti ile ilişkisini kesikten bir süre sonra daha bu söylem kullanılmaya devam etti.

21 Yukarıda belirtildiği gibi Türkeş'in CKMP'nin ilk yıllarından beri bu tip eğitim çalışmalarına katılmıştır. bk. Soyulu, (1975, s. 12).

tutuklanması ülkü ocaklarının şiddete karşı mesafeyi koruyamadığının bir göstergesiydi (Milliyet, 15 Nisan 1970). Nitekim bazı milliyetçi düşünürler ve parti yönetim kurulu üyeleri, gençlerin şiddet olaylarından uzak durması konusunda kaygılıydılar (Er, 2007, s. 223-230; Kösoğlu, 2008, s. 230-231, T. Akyol, Mülakat, 2010). Türkeş ve Taşer ise bir an önce teşkilatlanma çalışmalarının hızlanması ve mümkün olduğu kadar çok eleman kazanılması taraftarıydılar (Kösoğlu, 2008, s. 170-172, 219-226).²²

Tırmanan gençlik olayları askerî müdahale için uygun zemin hazırlamıştı; 12 Mart 1971'de askerî kuvvetler Demirel hükûmetine muhtıra verdi. Muhtıra sonrası MHP yönetimi ve ülkücü gençler müdahaleyi destekleyen bildiriler yayımladılar ve devlet kademelerine "sızmış" solcuların ayıklanmasını ve sol örgütlerin yok edilmesini talep ettiler (Aksun, 1974, s. 208-214; Devlet, 22 Mart 1971). Ne var ki kısa bir süre sonra, 20 Mart 1972'de, ülkü ocakları ve Genç Ülkücüler Teşkilatı da sıkıyönetim idaresi tarafından kapatıldı. 1971 Müdahalesi'ni izleyen üç sene boyunca MHP ve milliyetçi kuruluşlar açısından en mühim hadise Dündar Taşer'in bir trafik kazasında vefat etmesi oldu; Taşer'in ölümü parti ile gençlik kolları arasındaki bağı zayıflattı ve Türkeş parti yönetiminde biraz daha yalnızlaştı. 1971 ve 1973 parti kongrelerinde Türkeş ÜKD kökenli üyeleri yönetime almaya gayret etti ama 1973 seçimlerinde de partinin % 3,38 oy ile 3 milletvekili çıkarabilmesi parti yönetimi açısından oldukça moral bozucu olmuştu (Kösoğlu, 2008, s. 226).²³

Gençlik örgütlenmesinde kapatılan ÜOB'nin yerine 1972'de kurulan Türk Ülkücüler Teşkilatı (TÜT) yurt çapında yayılmaya çalıştı ancak sol hareketin akamete uğraması teşkilat için itici gücün daha zayıf kalmasına sebep oldu. Milliyetçi gençlik örgütlerinin tekrar harekete geçmesi 1973 seçimleriyle beraber gerçekleşti; seçim sonrası kurulan MSP-CHP koalisyonu MHP'de ciddi bir tepki oluşturmuştu. CHP İnönü'yü devirdikten sonra partinin başına geçen Ecevit ile farklı bir söylem yakalamıştı ve sosyalist sola karşı daha ılımlı bir mesaj veriyordu. Ecevitli CHP'nin iktidara gelişi ve ardından 12 Mart sonrası tutuklanan sosyalist militanlara af çıkarılmasına mukabil milliyetçi gençlik organizasyonları yeni bir yapılanmaya gitti. TÜT yerini 1973 yılında kurulan Ülkü Ocakları Derneğine (ÜOD) bıraktı (Öznur, 1999, C. II, s. 346) ve 1974 senesinde MHP 1. Türk Gençlik Kurultayı'nı topladı; bu kurultayda Türkeş şu ifadeleri kullanmıştı:

"Kongremiz Türk devletinin buhranlı bir anına rastlamaktadır. Dünyaya devlet nizamını öğreten Türk dehası, bugün ayırık otları gibi türemiş, yabancı bölücü sahte ideolojilerin saldırısına uğramıştır. Ancak şuna imanım tamdır ki Türk soyundan medeniyet ve kahramanlık ruhunun temsilcilerin olan siz milliyetçi

22 1969 ve 1970 senelerinde Ülkücü İşçiler Derneği ve Ülkücü Öğretmenler Birliğinin kurulması da bu yönelimin bir göstergesidir (bk. www.eskimeyendostlar.com).

23 Bu seçimlerde yeni kurulmuş Millî Selamet Partisi 48, Demokratik Parti de 45 vekil çıkardı. Yenilenen kadronun önde gelen isimlerinden ÜKD kökenli Nevzat Kösoğlu seçim sonuçlarından sonra kendilerinin çöktüğünü, en idaretili duranın ise Türkeş olduğunu not eder (Kösoğlu, 2008, s. 226).

ölkücü Türk gençleri devletimizi bu buhrandan çıkarıp yüceliğe esenliğe götüreceğ güç ve inançtasınız... Türklüğün varlık kavgasında yalnız değilsiniz. Bu kavgada Mete Hanlar, Bilge Hanlar Fatihler, Mustafa Kemaller, 100 milyonluk büyük Türkiye'nin gelecek nesilleri yanınızda..." (Devlet, 2 Aralık 1974-9 Aralık 1974).

Özetle, 1965-1974 döneminde CKMP-MHP sandıkta başarı sağlayamasa da örgütlenmede ciddi bir ilerleme kaydetti. Bir grup eski asker ile gençlerin itici gücü üzerine bina edilen bu hareketin aktörleri değişmeye başlamıştı; indoktrinasyon ve organizasyondaki muğlak yapı gençlerin etkinliğini arttırırken Türkes'in otoritesi güçlenmişti. Son olarak MHP ve milliyetçi kuruluşların 12 Mart öncesi birikimini 1970'lere taşımayı başardıkları ve sol harekete karşı bir avantaj elde ettikleri söylenebilir.

Milliyetçi Hareket'in Yükselişi: 1975-1980

Ölkü Ocakları ve Ölkücünün Eğitimi

MHP çevresindeki milliyetçi kuruluşların yayılma süreci 1973 sonrası hız kazanmıştır. En hızlı ve etkili teşkilatlanmaya giden kurum ölkü ocaklarıydı ancak ölkü ocaklarının analizinden önce diğer milliyetçi kuruluşlardan kısa da olsa bahsetmek gerekir zira milliyetçi kuruluşların etki gücü 1970'in ikinci yarısından itibaren toplumun farklı katmanlarında artarak hissedilmiştir.

1971 öncesi üniversiteye giden ölkücülerin birçoğu okullarından mezun oldular ve hayata atıldılar. Aralarında kamu hizmetine başlayanların sayısı yüksekti; birçok ölkü ocakları kökenli genç, öğretmen, kaymakam, öğretim görevlisi veya farklı bir statüde devlet memuru olarak çalışmaya başladı (Güven, 2006, s. 415-416; M. S. Çelebi, Mülakat, 2010). 1974 senesinde Ölkücü Asistanlar Derneği kuruldu; Ölkücü Öğretmenler Birliği de 1975 yılında teşekkül ettirildi (Öznur, 1999, C. II, s. 613-614). Harekete yeni katılımların sağlanmasında özellikle öğretmenlerin tesiri büyük oluyordu; Anadolu'nun herhangi bir kasabasında bir öğretmen öğrencilerine dilediği kitapları okutabilir, gerektiğinde ölkü ocaklarına gitmesini tavsiye edebilirdi. Ölkücü öğretmenlerin artması şiddet yanlısı MHP'li profilini yıkmak açısından önemliydi (A. Muradoğlu, Mülakat, 2011).

Milliyetçi kadroların devlet kadrolarında yer bulabilmelerini kolaylaştıran etken 1975 senesinde Milliyetçi Cephe (MC)²⁴ hükûmetinin kurulması olmuştur. Bu hükûmette MHP sadece iki bakanlıkla temsil edildi ama hükûmetin diğer ortakları kurum atamalarında MHP'nin eğitimli elemanlarını kullandılar.²⁵ Mesela millî eğitim bakanlığı atamalarında MHP'nin gücü hissediliyordu; hem öğretmen atamaları hem de üniversiteye

24 Milliyetçi Cephe hükûmetinde Adalet Partisi, Millî Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Güven Partisi yer almıştır.

25 MHP ve ölkücülerin devlet kurumları ve bürokrasideki bağlantılarının anlatımı için bk. MHP ve Ölkücü Kuruluşlar Davası İddianamesi, (1981, s. 217-255, 313-330).

girişte ülkücülerin istediği oluyordu (A. Çakar, Mülakat, 2011; M. Verkaya,²⁶ Sıkıyönetim Başsavcılığı, 1981, s. 217-255, 313-330). Kısa zamanda örgütlenen MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu), Ülkü-Bir (Ülkücü Öğretmenler Birliği) ve Pol-Bir (Ülkücü Polisler Birliği), solda örgütlenmiş DİSK, Tob-Der ve Pol-Der'a karşı mücadeleye başladı. Bir diğer ifade ile MHP çevresinde teşekkül eden kuruluşlar devlet kurumları ve sendikalarda organize bir güç hâline geldiler. Bu açıdan Türkeş'in 70 öncesi çizdiği vizyonun kısmen başarılı olduğu söylenebilirdi.

1975 ve 76 yıllarında hatırı sayılır sayıda ülkü ocağı açılmıştır. 1976 senesinde ülke çapındaki ocak sayısı 1000'e ulaşmıştı; bu sayı 1980 yılında 1200'ü geçmişti (Hergün, 26 Mayıs 1977, 1 Mart 1978).²⁷ Her bir ocağın kendi yönetimi vardı; ancak ocağa gidip gelmek için resmî bir kayda gerek yoktu. Ocak "reis" tarafından idare edilirdi; reis Türkeş'in otoritesini temsil ediyordu ve bölgesindeki tüm olaylardan sorumluydu (M. Verkaya, Mülakat, 2011). Ocak liderlerinin kişisel yönelimleri ve davranışları değişiklik gösterebiliyordu, ancak bu hiyerarşik yapı bütün ocaklarda geçerliydi. Ocak reisi kendi şehrinin ocak başkanlığına ve Ankara'da ÜOD genel merkezine (GM) bağlıydı. Ankara'daki GM yönetimi 8 ile 10 üye arasında oluşuyordu; bu üyeler diğer ocak temsilcilerinin katıldığı ülkü ocakları genel kongresinde seçiliyordu. Teamülde bir önceki yönetim ardından gelecek olan yönetimin üyelerini belirlerdi (M. Verkaya, Mülakat, 2011). Ülkü ocakları genel başkanı bir senelik görev süresinin sonunda görevini yeni başkana bırakırdı; bu esnada Türkeş'in de onayı alınmaktaydı. GM üyelerinin Türkeş'e ulaşım kanalları açıktı ve kimi zaman üye seçimlerinde kendi istedikleri isimleri yönetime alabiliyorlardı (H. Çağlayan, Mülakat, 2010).²⁸ Görevi bıraktıktan sonra ÜOD eski başkanı Türkeş'in yakın kadrosuna geçer ve gençlik danışmanı olarak hizmetine devam ederdi (H. Çağlayan, Mülakat, 2010; R. Ongun, Mülakat, 2010).²⁹ ÜOD GM'nin diğer ocaklarla olan ilişkisi biraz karmaşık da olsa elimizdeki verilerden teşkilatlara tamim gönderdiklerini, haftalık dergi çıkarttıklarını ve eğitim faaliyetleri ile ilgilendiklerini söylemek mümkündür (Hergün, 15 Ocak 1976, 1-2 Ağustos 1977, 19 Mart 1979). GM ocak reislerinin seçimine müdahil değildi ancak kimi zamanlar teşkilatlara denetmen gönderebiliyordu (A. Muradoğlu, Mülakat, 2011).

Ocak üyelerinin profili ve ocakların iç işleyişini analiz etmek için elimizdeki veriler yeterli değildir ancak genel olarak ülkü ocaklarına gidenler aksiyon veya eğitim odaklı olarak ikiye ayrılabilir; buradaki denge ocak reisinin tercihleri ve bölgedeki tansiyona

26 Mustafa Verkaya: 1975-1976 İstanbul Ülkü Ocakları Genel Başkanı.

27 1976 yılı ÜOB başkanı Ali Batman bir röportajında şöyle der: "... yakında ocak sayımız 1000'e ulaşacak; ocaklarımızda 700.000'e yakın genç insanı eğittik. Yakında daha kapsamlı bir eğitim programına başlayacağız." Devlet, (1 Mart 1976).

28 Hasan Çağlayan: 1979 ÜOD Genel Başkanı.

29 Mesela 1971 yılı ÜOB başkanı Ramiz Ongun önce MHP gençlik kolları başkanı ardından da Türkeş'in danışmanı olarak görev yapmıştı.

göre şekilleniyordu. Genç milliyetçilerin çoğu için ülkesi, dini ve devleti uğruna şiddete başvurmak meşru bir yoldu. Bu şiddetin dozajı ve boyutu da değişiklik gösterebiliyordu; kimi zaman örgüte para toplamak veyahut şahsi çıkarlar için de bu yola başvuranlar çıkabiliyordu (A. Muradoğlu, Mülakat, 2011; M. S. Çelebi, Mülakat, 2010). Bu yapıda Türkiye'nin emirlerini yerine getirme yetkisine sahip olan kimse ocak reisiydi ve onun direktiflerini sorgulamak mümkün değildi. Bu sebepten birçok olayda tepkinin şekli ve şiddeti reisin anlık inisiyatifine kalıyordu (A. Çakar, Mülakat, 2011; M. Verkaya, Mülakat, 2011). Özellikle 1977 sonrası sosyalist ve milliyetçi gruplar birbirlerine karşı kontrolsüz şiddet uygulamaya başladılar, kitleleri veyahut isim yapmış kimseleri hedef aldılar (A. Muradoğlu, Mülakat, 2011; Yurtaslan, 1980, s. 24-34). Milliyetçi hareketin yapısı da bu tip kontrolsüz güç kullanımını mümkün kılacak bir hâle gelmişti. Şiddeti kolaylaştıran önemli bir etken silah temininin kolaylaşmış olmasıydı; bu silahlar kimi zaman sosyalistlere karşı kimi zaman da başka sebepler ile kullanıldı (Bora & Can, 2009, s. 99, 379-382; Yanardağ, 2002, s. 163-168). Ülkücü hareket içinde mafyatik ilişkilerin doğması da bu zamana rastladı.

Bunun dışında, ülkü ocağı genç insanların arkadaşları ile sosyalleşebileceği elverişli bir ortam sunmaktaydı. Ocak şubelerinde günlük programlar, eğitimler veya farklı aktiviteler oluyordu. Genç bir ülkücü vaktinin çoğunu ocakta geçirirdi; bazen başka bir şehre cenazeye gitmek bile bir günü alabiliyordu; birçoğunun dış dünya ve aileleri ile irtibatları kısıtlıydı (A. Muradoğlu, Mülakat, 2011). Bu beraberlik ortamı içinde genç ülkücüler bazı davranış kalıpları içinde hareket etmeyi öğreniyorlardı ve ortak hareket edebilme yetileri gelişmişti. Özellikle Anadolu'daki ocak üyelerinin kılık kıyafet ve davranış açısından daha disiplinli oldukları söylenebilirdi; mesela mavi kot pantolon giymek, kola içmek, bayanlarla arkadaşlık kurmak tasvip edilmeyen davranışlardı.³⁰ Zaman zaman ocak reisi bu konularda hassas olmayanları cezalandırıyordu; bu açıdan ülkü ocaklarının kendilerine has bir ahlak anlayışı ve işleyiş kodu geliştirdiklerini söylemek mümkündür.

Milliyetçi militanların eğitim ve indoktrinasyonu bahsettiğimiz gibi Türkiye'nin önem verdiği bir konuydu. Kimi zaman ocak liderlerini yanına çağırıp Dokuz Işık'tan, Türk coğrafyasından ve Türk tarihinden imtihan ediyordu (M. Çalık, Mülakat, 2010). Ocaklardaki eğitim çalışmaları şubeden şubeye değişiklik gösterse de 1977 sonrası yapı içinde bir bütünlük oluşturmak için eğitimciler grubu kuruldu. Bu grup Türkiye tarafından özel olarak seçilen gençlerden müteşekkildi; onlara ilk eğitimi Türkiye ve bazı MHP'li

30 Ali Batman bir röportajında şunları kaydetmiştir: "Benim kız arkadaşım yok çünkü bu davranışa karşıyım. Bizim dini ve millî ahlak ilkelerimize aykırı... Konserlere gitmeyi sevmiyorum, arkadaşlarımız tarafından organize edilen organizasyonlar ve gecelere katılmayı tercih ediyorum. Bu aktivitelerde Türk halk müziği ve Türk sanat musikisini dinlemeyi, Türk halk oyunlarını izlemeyi severim." (Hürriyet, 15 Aralık 1976). Diğer taraftan muhafazakâr Anadolu şehirlerinde uygulanan bu pratiklerin tüm ülkü ocakları tarafından takip edildiğini söylemek zordur. A. Muradoğlu bazı gençlerin büyük şehre geldikleri zaman farklı davranış sergileyen ülkücülerini gördüklerinde şaşırıldıklarını not eder.

ideologlar verdiler (M. S. Çelebi, Mülakat, 2010). Artan şiddet olayları sebebiyle altı ay sürebilen programda Türk tarihi, İslamiyet, milliyetçilik ve antikomünizm gibi konulara ağırlık verilmişti.³¹ Ardından eğitimcilerin Anadolu'ya gidip ocak şubelerinde eğitim vermeleri istenmişti.

Parti çevrelerine yakın ve ülkü ocaklarına ait yayınlarda 1970'in ilk yıllarından itibaren ülkücü ve ülkücülük kavramı üzerinde sıklıkla duruldu. Bu yazılarda milliyetçi olmanın ülkücü olmak için yeterli olmayacağı mesajı verilmekteydi; bir ülkücü milliyetçiden daha üstündü; çünkü o milliyetçiliği pratik hayatta uygulayan, kendi idealinin peşinde olan kişi olmalıydı.³² Ülkücülerin imani ve ahlaki olarak iyi yetişmiş, fedakâr, toplumu içeriden değiştirmeyi hedefleyen, birbirine sıkıca bağlı, ortak hareket edebilen, zihinsel ve fiziksel olarak donanımlı fertler olmaları gerektiği anlatılıyordu.³³ Dündar Taşer (1970)'e göre ülkücü gençler kendilerine empoze edilen düzene karşı çıkmışlardı; kendi "nemelazımcı" neslinin aksine sorumluluk alıp "yüzyıllardır" devam eden maddi manevi çözümü durdurma gayesi taşıyorlardı. 1970'lerin sonunda ocaklara eğitim kitabı olarak gönderilen Ülkü Yolu kitabında ülkücü genç yüksek ahlaki sorumluluğu olan, Allah yolunda cihat eden Alperenler olarak tanımlanıyordu; bir ülkücü kendini dini ve devleti için feda edebilmeliydi (Zeybek, 1980, s. 114-130). Ülkücü gence siyasetten uzak kalması öğütlenmişti, çünkü siyaset yapısı gereği çıkar ilişkilerine dayanıyordu ve "kirliydi".³⁴ Ülkücünün böyle üstün meziyetlere sahip olduğu ve herhangi bir milliyetçiden daha üstün vasıflar taşıdığı mesajı ilerideki yıllarda daha bariz bir şekilde ortaya çıkan partili ve ülkücü kimliği arasındaki farklılığın da temelini oluşturur.

Genç ülkücüler için bir diğer eğitim alanı hapishaneler olmuştur. 1975-1980 arasında binlerce ülkücü hapishane tecrübesi geçirdi; aslında hapishaneye girmek genç bir ülkücü için çok kötü bir durum olarak algılanmıyordu. Cezaevleri fikrî çalışmaların yoğun yapıldığı yerlerdi ve ülkücülerin çoğu hapishaneyi Medrese-i Yusufiye olarak tanımlıyordu (Öznur, 1999, C. V, s. 513-586; Yurtaslan, 1980, s. 88). Buna ilaveten, cezaevinden çıkan bazı ülkücüler fikir ve davranış olarak dönüşüm yaşıyordu; daha dindar ve disiplinli bir tarz benimseyen eski mahkûmlar hareket içindeki arkadaşlarına tesir ediyorlardı.

Milliyetçi hareket içindeki yayın faaliyetleri hem örgütlenme hem de ideolojik formasyon açısından önemli bir yer tutuyordu. 1975'e kadar en ciddi yayın organı Devlet gazetesiydi; gazetenin sahibi uzun yıllar MHP yönetim kurulu üyesi olarak kalan İbrahim Metin'di.³⁵ Gazete her ne kadar parti yönetiminden organik olarak bağımsız

31 Eğitimcilerin okuma listeleri için bk. Sıkıyönetim Başsavcılığı, (1981, s. 165-178).

32 bk. Somuncuoğlu, (1971).

33 bk. Erdem, (1972); Gökdemir, (1970); Somuncuoğlu, (1974).

34 bk. Yahnici, (1973).

35 Bunun dışında Bozkurt, Ocak ve Töre dergileri milliyetçi düşünürlerin yazılarını toplayan önemli yayınlar olmuşlardır.

olsa da partinin siyasi ve düşünsel çizgisini yansıttığı söylenebilirdi (İ. Metin, Mülakat, 2011).³⁶ 1975'te yeni bir gazete kurulmasına karar verildi ve Hergün gazetesi satın alınıp MHP'nin yayın organı olarak kullanılmaya başlandı. Türkeş bu görev için de 1944 olaylarından beri bir tanıdığı Ali Sahir Nariç'e güvenmişti (A. S. Nariç, Mülakat, 2011). Bu gazeteler milliyetçi düşünürler ve gençler için fikirlerini sergilemeleri açısından önemli bir alan sağladılar; bazı isimler³⁷ gazetelerde yazdıkları yazılar ile hareket arasında popüleriteye kavuştu (A. S. Nariç, Mülakat, 2011; İ. Metin, Mülakat, 2011). Genel olarak yazıların içeriğine karışılmıyordu, Türkeş de bütün yazılanları okumuyor ve müdahalede bulunmuyordu lakin nadiren de olsa gazete hakkında sert kararlar alıyordu (A. S. Nariç, Mülakat, 2011). Ülkü ocakları GM tarafından hazırlanan dergiler de [Genç Arkadaş (1975-1979), Hasret (1976-1979), Nizam-ı Âlem (1979), Birliğe Çağrı (1980)] parti tarafından herhangi bir kontrole tabi tutulmuyordu. Dergilerde birbiriyle çelişen, bazen de partiyi eleştiren yayınlar çıkabiliyordu.³⁸ Sadi Somuncuoğlu'na göre 1977 sonrası hızlı büyüme neticesinde kendileri, parti yönetimi yayınları kontrol etme imkânı bulamıyor-du ve Türkeş de çıkan yazıları genelde okumuyordu (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010).

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı gibi milliyetçi hareket içinde tek bir eğitim merkezi ve süreci yoktu. Galip Erdem, Erol Güngör, Ahmed Arvasi gibi düşünürler kendi fikirlerini ifade edebilecekleri serbest bir alana sahiplerdi ve gençlerin üzerindeki ağırlıkları yerine göre Türkeş'ten dahi fazla olabiliyordu.³⁹ Türkeş çoğunlukla bu insanlara karşı saygılı davranıp parti çevrelerine yakın tutmaya çalışmıştı; mesela liderlik tarzı yüzünden Necmettin Erbakan'la yollarını ayıran Necip Fazıl Kısakürek'le iyi geçinip 1977 sonrası MHP'ye destek olmasını sağlamıştır. Yine 1970'li yılların sonunda özellikle genç ülkücüler arasında dinî cemaatlere katılanlar artmıştı ve bu durum hem örgüt disiplini hem ideoloji açısından sıkıntılı bir durumdu. Türkeş'in bu ilişkileri dengeli idare ettiği söylenebilirdi; cemaat liderleriyle sıcak ilişkiler kurmaya çalıştı ve ülkücü gençlerin bu yönelimine set çekmedi. Bu açıdan Türkeş'in milliyetçi gençlerin farklı kaynaklardan beslenmelerine müsamaha gösterip gençleri hareketin içinde tutarak asıl hedefi olan sola karşı mücadelede onlardan faydalanmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

36 İbrahim Metin: 1969-1979 MHP Yönetim Kurulu Üyesi.

37 Taha Akyol, Necdet Sevinç, Yaşar Okuyan: 1973-1980 Parti Yönetim Kurulu Üyesi.

38 *Hasret* ve *Nizam-ı Âlem* dergileri GM tarafından ocaklara gönderilen ve gazete bayilerinden satılan dergilerdi. Tirajları 30.000 ile 100.000 arası değişmekteydi.

39 Mustafa Çalık'ın yaptığı saha çalışmasına göre MHP seçmenleri ve gençler arasında Dokuz Işık en çok okunan kitaplardan biriydi ancak "Sizi en çok etkileyen kitap nedir?" sorusuna verilen cevaplar arasında ilk 10 sırada yer bulamamıştı (Çalık, 1996, s. 123-125).

Parti Yönetimi

MHP yönetim kurulu hareketin içinde güçlü bir pozisyon sahipti; özellikle 1977 seçimleri sonrasında MHP 16 milletvekili kazanınca bu durum daha da belirginleşti. Yönetim kurulu üye sayısı değişiklik gösterse de 25 kişi civarında oluyordu. Üye seçimlerinde demokratik teamüller işlerdi; yönetim kurulu her iki yılda bir kongrede parti delegeleri tarafından seçiliyordu (A. İyioğlu, Mülakat, 2010; S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010).⁴⁰ Diğer taraftan, kongrelerde Türkeş'e karşı hiçbir zaman rakip çıkmamıştı; 1967'den 1979'a kadar tüm kongrelerde Türkeş tek aday olarak seçilmişti. Ancak Türkeş'in parti yönetimi listesi zaman zaman delinebiliyor ve bazı adaylar Türkeş'in iradesi dışında yönetime seçilebiliyordu (A. İyioğlu, Mülakat, 2010; Kösoğlu, 2008, s. 253-255).⁴¹ Türkeş'in şahsi tercihleri kendisine sadık eski isimlerden oluşuyordu; Mehmet Irmak, Yaşar Okuyan, Turhan Koçal gibi üyelere yönetiminde hep yer verdi. Bunun dışında yönetimde emekli asker bulundurmaya da dikkat ediyordu; Tahsin Ünal, Şerafettin Toperi ve Necati Gültekin gibi isimler parti yönetiminde daimi olarak idari görevler almışlardı (A. İyioğlu, Mülakat, 2010; Okuyan, 2010, s. 16-48).

Yönetim kurulu toplantılarında Türkeş kendi fikrini söylemekten imtina eder ve diğer üyelerin fikirlerini dinlemeyi yeğlerdi (İ. Metin, Mülakat, 2011; S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010). Müzakerelerde iyi bir dinleyiciydi, tartışmalı konularda yorum yapmaktan kaçınırdı; mesela MC hükûmetine seçilecek bakanların oylanmasını parti yönetimine bırakmıştı (A. İyioğlu, Mülakat, 2010; İ. Metin Mülakat, 2011; S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010). Diğer taraftan kritik konularda parti yönetimine karşı tek başına hareket edebilecek güce sahipti; mesela Gün Sazak'ın öldürülmesinin ardından parti yönetiminin, Türkeş'in olmadığı bir toplantıda, aldığı sine-i millet kararını yönetimi bir daha toplayıp iptal ettirmişti (A. İyioğlu, Mülakat, 2010; Kösoğlu, 2008, s. 220-226, 253-262, 284). 1975'e kadar parti yöneticilerinin çoğu sadece toplantı günleri Ankara'ya gelip diğer günler kendi işlerine devam ediyorlardı; yani parti içinde düzenli bir görev bölümü yoktu (Er, 2007, s. 252-254; İ. Metin, Mülakat, 2011; Kösoğlu, 2008, s. 224-226). Ancak 1977 seçimlerinde kazanılan başarı ve milliyetçi organizasyonların çok hızlı büyümesi idari sorunlar doğurmaya başladı; bu sıkıntının bir sebebi de milliyetçi organizasyonların kendi iç yönetimlerinin ayrı işlemlerinden kaynaklanıyordu. Milliyetçi organizasyonlar nihai olarak Türkeş'e bağlılardı, bu kurumların yöneticileri Türkeş'e hesap verirdi; lakin Türkeş parti yöneticilerinin bu ilişkilere müdahil olmasını istemiyor ve milliyetçi kuruluşların işleyişlerine karışma yetkisi vermiyordu (A. İyioğlu, Mülakat, 2010; Er, 2007, s. 220-230; Okuyan, 2010, s. 71-74).

Aslında Türkeş CKMP'nin yıllarından beri parti yönetimindeki üyelerle sıkıntılar yaşamış bir liderdi. 14'ler grubundaki arkadaşları ile yolları kısa süre sonra ayrılmıştı, ne var ki

40 Ahmet İyioğlu: 1975-1979 Dönemi MHP Yönetim Kurulu Üyesi.

41 Türkeş bu duruma karşı 1977 Kongresi öncesi başkanlık kotasının artırılması talebinde bulunmuştu.

partie katılan daha genç ve sivil kadro ile de uyumlu çalıştığını söylemek zordu. Yönetim kurulu üyeleri Türkiye ölkü ocaklarındaki gençler gibi sıkı sıkıya bağılı değillerdi; kararlarını sorguluyorlar, parti işlerinde eleştiriyorlardı. En ciddi gerginlik ÜKD kökenli üyelerle yaşanmıştı; ÜKD kökenli yöneticiler Türkiye’i ideolojik bir hareketin lideri olarak zayıf buluyorlardı (A. İyioıdu, Mülakat, 2010; Kösoğlu, 2008, s. 219-222). Onlara göre Türkiye kitleleri peşinden sürükleyebilecek bir lider değildi; belli çizgilerini muhafaza ediyor ancak daha ileriye götüremiyordu. Lakin 70’lerdeki ideolojik çatışma ortamında milliyetçi teşkilatları taşıyabilecek tek isim olarak kendisini görüyorlardı (Kösoğlu, 2008, s. 219-222, 289). Türkiye ile ÜKD’liler arasındaki gerginliğin neticesinde Türkiye, 1977 ve 1979 kongrelerinde ÜKD kökenli üyeleri yönetim kurulundan tasfiye etmişti.

Türkiye’in eleştirilen bir diğeri yönü zaman zaman yaptığı ani zikzaklar olmuştur. Türkiye bazı konularda çabuk karar değiştirip insanlara farklı mesajlar verebiliyordu (T. Akyol, Mülakat, 2010). Mesela, Kurt Karaca’nın yazdığı Milliyetçi Toplumcu Düzen Kitabı’nın teşkilatlarda kullanımı konusunda Türkiye birbirinin aksi iki karar verir; kitabın Töre Yayınlarından basılmasını istedikten sonra gelen tepkilere binaen bu kararından vazgeçer. Ancak sonra karar değiştirip kitabın yayımlanmasını ister. Lakin aradan kısa bir zaman geçtikten sonra milliyetçi-toplumcu ifadesini sakıncalı bulduğu gerekçesiyle kitabın okunmasını tüm teşkilatlarda yasaklar (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010). Yine 1977 seçimleri öncesi partinin tüm sigorta ve bankaları devletleştireceği sözü verilmiştir; bu vaağin parti programına girmesi birkaç ismin Türkiye’i etkilemesi ile olmuştur. Daha sonra Türkiye’ye yapılan telkinler ile bu mevzu MHP programından çıkarılmıştır (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010).

Bu ve buna benzer örneklerden Türkiye’in ince ideolojik meselelerle fazla uğraşmadığını, daha çok kitlelerin ve gençlerin mobilizasyonuna önem verdiğini söyleyebiliriz. Türkiye, parti yöneticilerinden de aynı hassasiyeti bekliyordu; onlardan teşkilatları dolayış kadroları canlandırmalarını ve moral vermelerini istiyordu. Parti yöneticileri ise bu formasyonda insanlar değildi; daha çok Ankara merkezli çalışıp meclis görüşmeleri, partinin iç işleri ve yayın organlarıyla ilgileniyorlardı. Birçoğu milliyetçi gençliğin şiddet olaylarından uzak tutulması taraftarıydı ve bu konulara Türkiye’in yeterince önem vermediği konusunda kaygı taşıyordu.⁴² Bu noktada Nevzat Kösoğlu’nun ifadeleri dikkat çekicidir:

42 Kösoğlu hatıratında şöyle ifade etmektedir: “Ayrıca benim kişisel müşahedelerim, birçok arkadaşımızın da aynı kanaatte olduğunu biliyorum, anarşinin siyasi gelişmemizi engellediği yönündeydi... Anarşi bizi engelliyor, enerjimizi tüketiyor, bizi yıkıyordu. Her telefon çalışında kriz geçirecek gibi oluyoruz. Bir şehidin, bir bombalamanın haberi geliyor. Bazı yerlerde şehitlerin evlerine başsağılığına gidiyor; ben o hâli o manzarayı yaşamamak için milletvekilliğini değil üstüne partiyi de verirdim. GİK veyahut Başkanlık divanında bu tutumu savunduğumuzda itiraz eden kimse yoktu, herkes bizim gibi düşünüyordu ve konuşuyordu. Ama fiilen ne oluyordu. Orada şüphelerimiz vardı.” (A. İyioıdu, Mülakat, 2010; Kösoğlu, 2008, s. 230-231, 287-289; T. Akyol, Mülakat, 2010).

"... Olaylar belli bir yönde geliştikçe ben anarşinin bir siyaset aracı olarak kullanılıp kullanılmadığından partim için de şüpheyi düşmeye başlamıştım... Yoksa siyasi başarımız için anarşiyi bir merdiven olarak mı kullanıyoruz?.. Bu endişeyi konuşmasalar da çok kişinin yaşadığını biliyorum, kimisi kendini geri çekti kimisi ne olursa olsun vatan savunmasıdır deyip ileri atıldı. Ben o kadar rahat değildim. Gençliğimizin bu sorunların dışında kalması mümkün değildi, doğru da değildi. Partideki birçok arkadaşımın benimle aynı kaygıları taşıdığını biliyordum... Biz bir siyasi partiydik ve nerede nasıl duracağımız çok önemli idi. Biz istemesek de mücadelenin tam ortasında olmakla beraber demokratik tutum ve anlayışları devam ettirmek zorunda idik..." (Kösoğlu, 2008, s. 230-231, 287-289)

Tüm bunlara rağmen birçoğu partiden ayrılmayı mümkün görmedi, verilen ideolojik kavgayı Türkes'ten başkasının götüremeyeceği ve ayrılmanın ihanet olacağı fikri hâkimdi (Kösoğlu, 2008, s. 287-289; T. Akyol, Mülakat, 2010).

Ocaklar, Türkes ve Parti Yönetimi

Alparslan Türkes kadrolar, özellikle de gençler, üzerindeki liderliğini güçlendirmek için farklı taktikler uygulayabiliyordu (H. Çağlayan, Mülakat, 2010). Gençlere sorumluluk verip onlara alan açma konusunda hiç tereddüt göstermemişti; mesela Musa Serdar Çelebi'yi Almanya'daki milliyetçi örgütleri kurmak için Avrupa'ya gönderdiğinde Çelebi sadece 27 yaşındaydı (M. S. Çelebi, Mülakat, 2010). Gençlere bu şekilde inisiyatifler vermek onların kendilerine güvenini ve hareket olan bağlılıkları doğal olarak üst seviyeye çıkarıyordu. Diğer taraftan, zaman zaman sert çıkışlar yapıp ocak yöneticilerini test ediyordu. 1979 senesi ÜOD genel başkanlığı yapan Hasan Çağlayan ile yaşadığı diyalog buna güzel bir örnektir; Çağlayan ve ekibi Nizam-ı Âlem dergisinin içeriği sebebiyle Türkes tarafından sorguya çekilir ve Türkes ocak yönetimine "Sizin lideriniz kim?" diye sorar. Bu sorunun sebebi dergide kendi resminin Erbakan'ın resminden aşağıda yer almasıdır. Hâlbuki Türkes'e gelen şikâyetler Nizam-ı Âlem dergisinin milliyetçi çizgide ümmetçi bir çizgiye kaydığı şeklinde olmuştur; ama Türkes bu konu yerine liderlik mevzusunu öne çıkarır. Ardından Çağlayan ve ekibini görevden azleder. Ertesi gün ise onlara bir şans daha verip imtihan edeceği haberini gönderir; imtihana iyi hazırlanan yönetim kurulu sorulara doğru cevap verince Türkes onları tekrar onore eder. Ardından odada tek başına kaldığı Çağlayan'a "Tuğrul benim neyim olur?" diye sorar. Çağlayan da "Oğlunuz olur." cevabı verir. Bu sefer "Sen benim neyim oluyorsun?" diye sorar. Çağlayan cevap veremez. Türkes "Sen bensin." der. "Ülkü ocakları benim, sizin yanlısınız benim yanlım olur, bir daha yanlış yapmayın." şeklinde cevap verir ve kendisini görevine iade eder (B. Kavuncu,⁴³ Mülakat, 2011; H. Çağlayan, Mülakat, 2010).⁴⁴ Bu çarpıcı örnekte

43 Burhan Kavuncu: 1977-1979 ÜOD Yönetim Kurulu Üyesi.

44 bk. Şehsuvaroğlu, (2013). Yönetim ve ülkücü gençler arasında ideolojik sıkıntıların 1980'e doğru iyiden iyiye arttığını söyleyebiliriz. Parti yönetim kurulu özellikle gençler arasında artan dindarlıktan şikâyetçiydi; Nizam-ı Âlem dergisinin gelen şikâyetlerden sonra Türkes tarafından kapatılması bu uyumsuzluğun en bariz şekilde ortaya çıktığı hadise olmuştu (B. Kavuncu, Mülakat, 2011).

görüldüğü gibi Türkeş farklı bir sebepten kendisine gelen şikâyeti kendisinin liderlik otoritesini kuvvetlendirmek için kullanmış ve gençlik teşkilatı üzerindeki kontrolünü pekiştirmiştir.

Gerçekten de Türkeş dilediği zaman dilediği sayıda genci harekete geçirebilecek güce sahipti. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Türkeş kendisine ülkü ocaklarının eski başkanlarından danışmanlar atıyor ve bu isimler kendisi ile ocaklar arasındaki bağlantıyı canlı tutuyordu. Ancak Türkeş'in de 1977 sonrası ocakları tamamen kontrol ettiğini söylemek zordu; bazen bilgisi dışında eylemler yapılabiliyordu ve bu eylemler onu kızdırırsa da haberi olduktan sonra yapılanları onaylar gibi davranmaya çalışıyordu. Mesela idam mahkûmu iki milliyetçi gencin hapisten kaçırılmasını sonradan öğrenmişti ve buna çok kızmıştı; lakin olayı açığa çıkardıktan sonra bunu organize eden ocak reisini takdir etmişti (Pazarcı, 2005, s. 173-181).

Parti yönetimi ile ülkü ocakları arasındaki ilişki ise Türkeş'inki kadar net değildi. Bu iki grup genelde birbirini tamamladılar ama zaman zaman da aralarında ciddi gerginlikler meydana geldi. Partinin oy oranının yükselişinde şüphesiz gençlerin seçim zamanı çalışmalarının etkisi olmuştu; parti teşkilatının olmadığı kırsal bölgelerde ülkü ocakları varlık gösteriyordu. Ocaklar sürekli etkinlik düzenleyen yapıları; bazı bölgelerde yerel nüfus ile kurdukları yakın ilişki sayesinde partiye oy kazandırmışlardı (A. Muradoğlu, Mülakat, 2011; B. Kavuncu, Mülakat, 2011).⁴⁵ Diğer taraftan, ülkücü gençler kendilerine legal ve lojistik destek verecek bir himayeye ihtiyaç duyuyorlardı; şehirlerdeki parti merkezleri ve parti yönetimi gençler için silah ve diğer materyaller tedarik etme, saklanmak için yer bulma yönünden büyük baskı altında kaldılar (Yurtaslan, 1980, s. 31-32). Parti yöneticileri gençlerin işledikleri suçların hukuki sonuçlarından endişe de etseler sonunda onlara yardım etmekten başka yapacakları fazla bir şey yoktu. Kaçak olarak yaşayan veya tutuklu olan binlerce genç milliyetçi vardı; partinin hukukçu olan yönetim üyeleri onların davalarına giriyordu (İ. Metin, Mülakat, 2011; Kösoğlu, 2008, s. 216). Yaşamlarını kaybeden veya hapis haneye düşen milliyetçilerin ailelerine bakmak ise en zor olan görevdi; hem psikolojik olarak hem maddi olarak parti yöneticileri kendilerini sorumlu hissediyorlardı (A. İyioldu, Mülakat, 2010; Kösoğlu, 2008, s. 231, 288).

Partililerden beklentiler sadece bununla da sınırlı değildi; milliyetçi kadrolar kendilerine iş bulunmasını ve devlet kurumlarında sola karşı kullanılmayı talep ediyordu. Mesela 1977 senesinde kurulan eğitimciler grubu ilk olarak Namık Kemal Zeybek'in görev yaptığı Gümrük Bakanlığı kadrosuna geçirilmiş ve bakanlığın imkânlarından faydalanıp yurt çapındaki gezilere çıkmıştı (M. S. Çelebi, Mülakat, 2010).⁴⁶ Ocak üyeleri ve diğer milliyetçi kadrolar yaşadıkları sıkıntıların meclis kürsüsünden dile getirilmesini istiyorlardı;

45 Abdullah Muradoğlu: 1980 Öncesi Sivas'ta Ülkü Ocakları Üyesi; hâlen Yeni Şafak'ta Yakın Tarih Yazarı.

46 bk. Sıkıyönetim Başsavcılığı, (1981, s. 256-258).

bu durum özellikle de CHP hükûmeti zamanında ciddi bir hâl almıştı. Mesela Nevzat Kösoğlu mecliste yaptığı bir konuşmasında Türk müziğinden bahsedince çok tepki toplamıştı çünkü milliyetçi kadrolar parti vekillerinden CHP hükûmetinden şikâyetlerinin gündeme gelmesini bekliyorlardı (Kösoğlu, 2008, s. 283).

Aslında 1975'ten sonra parti teşkilatı ile gençler arasında metot ve strateji farkı belirgin bir hâl almıştı. Yönetim kurulu üyelerinin ülkü ocaklarıyla diyalogu kısıtlıydı; onlara söz geçiremiyorlar, hesap da soramıyorlardı. Türkiye ilişkinin kendi üzerinden yürümesini istediği için bu durumun devamından yanaydı (A. İyioğlu, Mülakat, 2010, H. Çağlayan, Mülakat, 2010). Zamanın önde gelen gençlik liderlerinden Burhan Kavuncu ve Mahir Damatlar'ın anlatımına göre kendileri parti yöneticilerini ciddiye almıyor ve birçoğunu yeterli görmüyorlardı; partilileri pasifist ve gerektiği kadar cesur olamayan, gençlere ayak uyduramayan insanlar olarak görüyorlardı. (B. Kavuncu, Mülakat, 2011; bk. *Mahir Damatlar Röportaj*, 2011).⁴⁷

Bunlara ek olarak yukarıda verdiğimiz örneğin aksine, seçim dönemi çalışmalarında şiddete eğilimli gençlerin davranışları partiye bazı bölgelerde oy kaybettiriyordu. Halkın çatışmalardan ve ülkücü gençlerin davranışlarından bıkip AP'ye döndüğü yerler olmuştu; mesela Nevzat Kösoğlu Rize'ye yaptığı bir ziyarette ocak başkanı ile bir tartışma yaşamış ancak kendisi parti genel sekreter yardımcısı ve parti vekili olduğu hâlde şiddet olaylarını durdurma konusunda başarılı olamamıştı (Kösoğlu, 2008, s. 228-233; Okuyan, 2010, s. 16-18). Parti yönetimi ve vekiller MHP'yi 1981 seçimlerinde iktidar adayı olarak görmeye başlamıştı, muhatap olarak CHP ve Ecevit'i alıyorlardı; ancak CHP üyelerini hedef alan eylemler ve kitle olayları arttıkça siyasi zeminde zor durumda kalıyorlardı (S. Somuncuoğlu, Mülakat, 2010; Kösoğlu, 2008, s. 282). Partililer ile gençler arasındaki gerginliklerde Türkiye genelinde ara bulucu rolü oynuyordu; ama gençler Türkiye'nin kendilerinin tarafında olduğunu biliyorlardı çünkü Türkiye onlara parti yönetimini kötüliyor, yönetimde sorguya çıkacakları zaman neler söyleyeceklerini öğütüyordu (H. Çağlayan, Mülakat, 2010). Türkiye ocaklı gençleri gökteki yıldızlara benzetiyor ve siyasete bulaşmamış temiz insanlar olarak niteliyordu; parti yönetimindekileri kendisinin bir araya topladığını, onların gençler gibi davaya inanmış olmadıklarını söylüyordu (M. S. Çelebi, Mülakat, 2010). Türkiye yine bu özel görüşmelerinde parti ile ülkücülük arasında bir çizgi çekiyordu; gençlerin idealist kalmalarını çünkü parti yönetiminin ve partilerin kendilerini anlayamayacaklarını anlatıyordu (H. Çağlayan, Mülakat, 2010; M. S. Çelebi, Mülakat, 2010). Bu şekilde, gençler hareketin gerçek sahiplerinin kendileri olduğu inancı ile hareket etmiş ve karar alma sürecinde yüksek bir öz güvene sahip olmuşlardı.

47 Taha Akyol'un ifadesine göre eğitimcilere verdiği dersler şiddete karşı tavrı takındığı için durdurulmuştu (T. Akyol, Mülakat, 2010).

Sonuç

Sonuç olarak milliyetçi hareketin birbirini tamamlayan ancak farklı mecralara yönelen iki yörünge üzerinde geliştiğini söyleyebiliriz. 1965-1980 arasında partinin yönetim kadrosu ve etrafında teşekkül eden teşkilatlardaki üye profili değişiklik göstermiş, sivil kökenli ve genç öğrenci ağırlıklı bir organizasyon ortaya çıkmıştır. Ancak asker kökenli üyeler, Türkeş başta olmak üzere, partide her zaman varlığını korumuştur. Bu dönüşüm partinin ideolojik çizgisini de etkilemiştir.

MHP yönetimi geleceğin elitlerini yetiştirme hedefini ortaya koyarken bu misyonu yüklediği genç ülkücülerin aksiyoner yönünün ağır basmasına engel olamamıştır. Sözlü ve yazılı kaynakların işaret ettiği gibi MHP ve ülkücü kuruluşlar homojen bir bütün olarak hareket eden yapılar olmamıştır; parti teşkilatı ile gençlerin beklentileri ve stratejileri farklı alanlara kaymıştır. Yine özellikle sözlü kaynakların ifadesine göre parti ve yan kuruluşlar arasındaki koordinasyon eksikliği özellikle 1970'lerin sonuna doğru, Türkeş'in kişisel gayretlerini aşarak sıkıntılı bir hâl almıştır. Gençler esnek örgüt yapısı içinde ve kazandıkları serbestiyet sonucunda, kendilerine yüklenen idealist misyona binaen, şiddet yoluna başvurmaktan çekinmeyerek partiyi etkileyecek eylemler gerçekleştirirken parti yönetimi ise hızlı büyüyen organizasyonu kontrol edememiştir. 12 Eylül Darbesi öncesi MHP ve ülkücü kuruluşlar arasındaki bu karmaşık ilişki 12 Eylül sonrası hem MHP'nin hem de ülkücü hareketin serencamını kavramak için ışık tutucudur.

The Construction of Nationalist Politics in Turkey: The MHP, 1965-1980

Ali Erken*

In a few number of studies on the MHP, we often see comparison of the MHP with the extreme-right movements in Europe (Ağaoğulları, 1987, p. 206; Arkan, 2002, pp. 366-373; Landau, 1982, p. 603; Poultoni, 1997, pp. 163-165). Such work offers valuable contributions from various aspects, yet available scholarly studies on the MHP lack the depth and breadth to deliver a convincing analysis. We need, therefore, a sophisticated study of the MHP prior to comparative investigation. Alparlan Türkeş and his nine friends involved in the 27 May Coup joined the CKMP in 1965. It seems that it was tolerable for the new leadership that the party could not achieve any particular level of electoral success, because they prioritized having a small but indoctrinated group of followers (Akyol, 2001, pp. 27-28; Doğan, 2000, pp. 5-10; Esin, 2005, pp. 211-224; Karabacak, 2011, p. 23, 223; Okuyan, 2010, p. 31). Certain habits and practices that permeated the party after Türkeş and his friends joined it called to the public mind various other elements of military culture (Akpınar, 2000, p. 25; Çalık, 1996, pp. 130-136). It was not only the extensive use of symbols, but also the strict application of discipline that gave the party an image of semi-military organization (Milliyet, 1969). Considering these circumstances, as mentioned above, the CKMP leadership was convinced that the priority rested with training young nationalists, and consequently aimed at rising to power in the long term. Referring to this intention, Türkeş noted:

“...we are training the doctors, governors and engineers of our future... we do not want to be in government right now, because nationalist militants are not well prepared to rule a country and could easily be manipulated.” (Alparlan Türkeş, Interview, Milliyet, 1969)

Five of Türkeş's friends resigned from the party in 1967 and 1968, criticizing the change in the party's discourse. Following the transfer of power from the resigned members to Türkeş and his close friend Dündar Taşer, the CKMP, then the MHP, became more

* Lecturer, Dr., Marmara University, Middle East Research Institute.
Correspondence: erkenalı1@gmail.com. Address: Marmara Üniversitesi, Rektörlük, Sultanahmet, Fatih, İstanbul, Turkey.

determined to unite various nationalist organizations under its leadership. In the meantime, the cult of the leader was in the making, and Türkeş was elevated from the leadership of the CKMP to the leadership of all nationalists, being named the *Başbuğ*. At the 1969 Congress, the party changed its name to the Nationalist Movement Party (*Milliyetçi Hareket Partisi*-MHP), adopting the explicit designation “nationalist” and changing its emblem to the three crescents (Turgut, 1995, pp. 399-400). It seems that in these years Taşer and Türkeş were keen to spread nationalist organizations across the country and then bring these organizations under the control and authority of Türkeş (Taşer, 1970, 1973). On the other hand, they had to handle the widening network at the grassroots level. From 1968 onwards, the *ülkü ocakları*¹ had started to open and spread across universities very quickly (Feyizoğlu, 2000; Landau, 1973). Socialist groups had also started to organize in the universities from the mid-1960s, and held a tight grip on campuses (Feyizoğlu, 2003, pp. 126-140). The leader who was most sensitive to the “socialist threat” was Türkeş, who quickly adjusted his political discourse to center on the problems of university youth (Çakar, Interview, 2011; Güven, 2006, pp. 215-221, 280-292; Turhan, 2010, p. 48). Since there were only a few cities with universities in the late 1960s in Turkey, the Young Ülkücüler Organization was founded on the advice of Dündar Taşer by a group of young nationalists in 1968-9 to promote this movement across the provinces (Dilek, 2007). Even if nationalist associations swiftly spread across the country, the party was experiencing difficulty in exerting direct control over them. To instill ideological uniformity among the nationalist organizations, mass training sessions were launched by the party youth organization in 1968 (Somuncuoğlu, Interview, 2010).

In brief, the poor electoral performance in the 1969 elections showed that the CKMP-MHP had not been able to make any progress in electoral terms despite all their hard work between 1965 and 1971. As a consolation, the unification of various nationalist organizations, if not outstanding in size and impact, was successfully under way. On the other hand, the difficulty of configuring a political movement initiated by a group of retired soldiers but gradually becoming dependent upon the firepower of young militants was a serious question.

In the post-1971 period, the *ülküçüler* were keen to fill teaching positions in high schools, where the indoctrination of the next generation would start. To foster connections among nationalist teachers, the *Society of Ülkücü Teachers* was established in 1975 (Öznur, 1999, Vol. II, pp. 613-614). With the intensification of ideological an-

1 The organization in which young nationalists gather and are given training to be brought up as a real *ülküçü*. In Turkish *ülkü* means “ideal”; but in political contexts *ülküçü* is generally used to describe a militant or activist in the nationalist movement. Specifically *ülküçü* means to attribute a higher value to those nationalists who are strict in following certain sets of individual and political behaviors.

tagonisms across the country after 1975, the number of *ülkü ocakları* branches topped more than one thousand in 1976 and probably reached more than one thousand two hundred in 1980.

An *ülkü ocağı* was run by a leader called *reis* (chief), who would represent the authority of the *Başbuğ*, and held the ultimate power. He would not only be in charge of conducting activities, but he would also be held responsible for all violent confrontations taking place in his region. The order of the *reis* had to be obeyed and he was responsible to his superior only, who would be the *reis* of the whole city or the ÜOD leadership in Ankara (Verkaya, Interview, 2011).

The profile of the *ocak* members and their *modus operandi* are difficult to analyze in depth because of the lack of available evidence. Nationalist militants could be broadly divided into those who would go for action and those who would prioritize indoctrination and education, which would depend on the *reis*'s vision and the intensity of local tensions. The structure of the nationalist movement, especially after 1977, however, became intrinsically open to the uncontrolled use of violence (Çelebi, Interview, 2010). Aside from this, young *ocak* members had to learn how to behave in collective actions, and this process was coupled with the obligation to behave in accordance with conservative cultural codes. *Ocak* members in central and eastern Anatolia, for instance, were expected to follow certain cultural practices such as not wearing jeans, not drinking Coca-Cola and alcohol, and being strict in their relations with girls (Hürriyet, 1976). In this respect, it could be argued that the *ülkü ocakları* maintained an independent organization, with particular moral principles and codes of practice.

In fact, from 1970 onwards, works expounding the concepts of *ülküçü*²² and *ülküçülük* had an overriding presence across nationalist publications. An *ülküçü* was accorded a higher status than a nationalist, because s/he was to actualize the theory in practice and pursue their *ülkü*(ideal) (Somuncuoğlu, 1971, 1974). It was maintained that the quest of the *ülküçü* should be "a search for a higher cause, at the expense of one's own good or the good of family and friends" and that the *ülküçü*'s ideology was "nationalism", specifically Turkish nationalism, with due respect to religion and firm belief in God (Erdem, 1972). They were expected to follow the footsteps of the *alperenler* (Sufi warriors) in the Ottoman Empire and be ready to strive for *rızaullah* (the approval of God), following the principles set out by their "leader" in the Nine Lights ideology (Zeyrek, 1980). It is evident that there was no single center of training in the party for the indoctrination of nationalist militants. Such figures as Galip Erdem, Erol Güngör, Necip Fazıl and Ahmed Arvasi wrote extensively on issues of practical relevance such as "religion and nationalism" or "state and nation".

2 See footnote 48

The party board and deputies were one of the power hubs in the nationalist movement, especially after the 1977 elections in which the MHP gained sixteen seats in parliament. Democratic procedures were applied within the party board, which was elected every two years by the party delegates (İyioldu, Interview, 2010; Somuncuoğlu, Interview, 2010). Nevertheless, the dramatic expansion of the nationalist organizations, not only the *ülkü ocakları* but also other organizations such as the Union of Nationalist Workers (MİSK), the Organization of Nationalist Police Officers (POL-BİR) and the Society of Nationalist Teachers (ÜLKÜ-BİR) after 1977 gave the MHP party board serious problems in controlling the activities of nationalist organizations (Metin, Interview, 2011).

In contrast to the strict obedience of young militants to Türkeş, some board members raised objections to some of his actions. The most serious challenge to Türkeş came from the ÜKD members, who tended to cluster together on the party board (İyioldu, Interview, 2010). As a result of this tension, Türkeş eliminated four of these ÜKD members from the party board in the 1977 and 1979 congresses. Türkeş was not highly concerned with issues of ideology; he was more focused on speaking to the masses and to his followers in order to galvanize them. The main reason behind these board members' commitment to the party was the belief that Türkeş was the only possible man to push the nationalist movement forward in the realities of the Cold War (Kösoğlu, 2008, pp. 287-289). Many board members shared the conviction that the country was on the brink of civil war and that Türkeş should lead the nationalists in their struggle against socialists (Kösoğlu, 2008, pp. 287-289).

The relationship between party members and young militants was two dimensional. The two groups usually complemented each other, party members often requesting assistance from the *ülkü ocakları*, just as young nationalists were in dire need of their patronage (Bora & Can, 2009, pp. 62-68; Prosecutor's Statement, 1981, pp. 291-313, Yurtaslan, 1980, pp. 31-32). The party's rise in the 1977 elections, especially in eastern and central Anatolia, was no doubt facilitated by the widespread network of *ülkü ocakları* across these regions (Muradoğlu, Interview, 2011). Despite this manifestation of cordiality, the party board and party branches' relationship with the youth organization was not as close as that of Türkeş'. Türkeş's policy of not informing the party board about his contacts with the youth organization could never be questioned, and he managed to remain as the only reliable bridge between the youth organization and the party board (Çağlayan, Interview, 2010; Er, 2007; İyioldu, Interview, 2010). There was a feeling of resentment on the part of the *ülküçüler* towards those party board and senior party members who favored non-physical means of struggle. For example, Taha Akyol, who wrote daily articles defending this position, was excluded from training the trainers' group (Akyol, Interview, 2010). In fact, as opposed to the electoral achievements in certain provinces, there were many other towns where *ocak* members provoked negative sentiments in the local community, which led to the failure of the party.

Türkeş applied various disciplinary and oratorical tactics to enhance his compelling authority over nationalist youth, which was what secured his leadership in the movement. His ability to motivate young people was striking, possibly aided by his training in the military. One of his methods was to give young people responsibility and leave them an autonomous space to conduct their affairs. He ensured that the party youth would feel confident of themselves and believe that they were outstanding people who could revolutionize society. At times when the tension between the party branches, the leadership and the *ölkücüler* rose too high, Türkeş played a mediating role. The *ocak* youth knew that Türkeş would favor them against the party representatives, and quite confidently felt a sense of superiority towards them (Çelebi, Interview, 2010; Kavuncu, Interview, 2011). In private talks with young nationalists, Türkeş was keen to draw a line between politics and *ölkücülük*, advising young nationalists to keep their idealist vision alive and stand up for it. He would confess to them that in the party there were people from different backgrounds with diverging intentions, some of whom could by no means understand their behavior.

All in all, the evolution of the nationalist movement proceeded along two complementary but divergent axes: on the one hand the official party organization, and, on the other, the wider fringes of the nationalist movement. Yet the nationalist movement, especially during the late 1970s, was in disarray because of the lack of coordination among the various branches of its organization. All branches of this structure, however, were linked to Alparslan Türkeş through personal connection. The party members fell short in meeting the expectations of young militants, who were in need of financial, legal and even logistical help. Most of young nationalists sought a decisive victory through physical struggle, which can be carried out in the flexible structure of the *ölkü ocakları*. This pressure on the party board, who had high expectations for the elections due in 1981, put them into a delicate position between parliamentary politics and para-military operations.

Kaynakça/References

- AP hükümetinin 1970'de hazırlattığı MHP raporu: *Ölkücü komando kampları*. (1980). İstanbul: Aydınlık.
- Ağaoğulları, M. A. (1987). The ultranationalist right. In I. Schick, & E. Tonak (Ed.), *Turkey in transition* (pp. 177-217). New York: Oxford University Press.
- Akpınar, H. (2000). *Kurtların kardeşliği*. İstanbul: Bir Harf Yayınları.
- Aksun, Z. N. (1974). *Dündar Taşer'in büyük Türkiye'si*. İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- Akyol, T. (2001). *Hayat yolunda: Gençler için anılar öneriler*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Arkan, B. (1998). The programme of the Nationalist Action Party of Turkey: An iron hand in a velvet glove. *Middle Eastern Studies*, 34(4), 120-134.
- Arkan, B. (2002). Turkish ultranationalists under review: A study of the Nationalist Action Party. *Nations and Nationalism*, 8(3), 357-376.

- Bora, T. & Can, K. (1991). *Devlet ocak dergâh*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. & Can, K. (2009). *Devlet ocak dergâh*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CKMP. (1965). *Parti programı*. Ankara.
- Çalık, M. (1996). *Siyasi kültür ve sosyolojinin bazı kavramları açısından MHP hareketinin kaynakları ve gelişimi: 1965-1980*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Devlet*. 1969, 1971, 1974, 1976 yılları sayılarından.
- Dilek, S. (t.y.). *Ülkücü İşçiler Derneği*. 25 Şubat 2014 tarihinde <http://www.eskimeyendostlar.net/makale/genc-ulkuculer-teskilatinin-kurulusu/4650> adresinden edinilmiştir.
- Doğan, M. (2000). *Alparslan Türkeş, MHP ve gölgedeki adam*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Er, A. (2007). *Hatıralarım ve hayatım*. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.
- Erdem, G. (Şubat, 1972). *Ülkücü olma ideali*. *Bozkurt*, 14.
- Erdem, G. (Mart, 1974). *Milliyetçilik ve ülkücülük*. *Bozkurt*, 18.
- Esin, N. (2005). *Devrim ve demokrasi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Feyizoğlu, T. (2000). *Fırtınalı yıllarda ülkücü hareket*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Feyizoğlu, T. (2003). *Fırtınalı yılların gençlik liderleri konuşuyor*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Güven, T. (2006). *İnsan gelecekte yaşar*. Ankara: Bilgeoğuz Yayınları.
- Hergün*. 1976, 1977, 1978, 1979 yılları sayılarından.
- Hürriyet*. 15 Aralık 1976 tarihli sayısı.
- Karabacak, A. (2011). *Üç hilalin hikâyesi*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Kösoğlu, N. (2008). *Hatıralar yahut bir vatan kurtarma hikâyesi: Nevzat Kösoğlu ile söyleşiler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Landau, J. (1973). *Radical politics in Turkey*. Leiden: Brill.
- Landau, J. (1982). Nationalist Action Party. *Journal of Contemporary History*, 17(4), 587-606.
- Mahir Damatlar ile röportaj*. (t.y.). 13 Mart 2014 tarihinde www.habererk.com adresinden edinilmiştir.
- Metin, İ. (t.y.). *Ey Kâmil Turan! (Ölüm yıldönümü münasebeti ile)*. 25 Şubat 2014 tarihinde <http://www.eskimeyendostlar.net/makale/ey-kamil-turan-olum-yildonumu-munasebeti-ile-ibrahim-metin/2813> adresinden edinilmiştir.
- Millî Hareket*. Şubat 1969 tarihli sayısı.
- Milliyet*. 1969-70 yılları sayılarından.
- Okuyan, Y. (2010). *O yıllar: 12 Eylül'den anılar, mektuplar ve belgeler*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Öznur, H. (1999). *Ülkücü hareket* (C. I-VI). Ankara: Alternatif Yayınları.
- Pazarcı, E. (2005). *Kurt bakışı*. İstanbul: Burak Yayınları.
- Poultoni, H. (1997). *Top hat, grey wolf and crescent*. London: Hurst.
- Sıkıyönetim Başsavcılığı. (1981). *MHP ve ülkücü kuruluşlar davası iddianamesi*. Ankara.
- Somuncuoğlu, S. (Ekim, 1971). *Milliyetçilik, Türkçülük, ülkücülük*. *Bozkurt*, 1.
- Somuncuoğlu, S. (Haziran, 1974). *Ülkücünün sorumluluğu*. *Bozkurt*, 21.
- Soylu, D. (1975). *Komando sorunu*. Ankara: Dağarcık Neşriyat.
- Şehsuvaroğlu, L. (2013). *Bizim Muhsin...* 25 Şubat 2014 tarihinde <http://ulkucuyazarlartirli.org/?p=964> adresinden edinilmiştir.
- Turgut, H. (1995). *Şahinlerin dansı: Türkeş'le röportajlar*. İstanbul: ABC Basın Ajans.

- Taşer, D. (Aralık 28, 1970). Milliyetçi hareket ve gençlik. *Devlet*.
- Taşer, D. (1973). *Mesele*. Ankara: Töre-Devlet Yayınları.
- Turhan, M. (2010). *Ülkü ocakları: 1968-1980*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Türkeş, A. (2010). *Dokuz ışıık*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
- Yahnici, Ş. B. (Ağustos 13, 1973). Milliyetçilik ve ülkücülük, ülkücüler ve siyaset. *Devlet*.
- Yanardağ, M. (2002). *Ülkücü hareketin analitik tarihi*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Yıldırım, A. (2011). *Ağabey Dündar Taşer*. 25 Şubat 2014 tarihinde <http://www.eskimeyendostlar.net/makale/agabey-dundar-taser-aytekin-yildirim/4044> adresinden edinilmiştir.
- Yurtaslan, A. (1980). *İtiraflar*. İstanbul: Aydınlık.
- Zeybek, N. K. (1980). *Ülkü yolu*. İstanbul: Uzman.